

Motion till riksdagen

1985/86:Sf426

Lars Werner m. fl. (vpk)

Studiemedlen

Utbildning är och förblir en investering för framtiden inte bara för den enskilde individen utan också för samhället. Det samhälle som vi i dag lever i kan inte fungera utan att folkflertalet har en god utbildning. Effekterna av utbildning kan inte *direkt* mätas i form av en ekonomisk avkastning men samhällets utveckling är direkt beroende av en generellt hög utbildningsnivå bland befolkningen.

Utbildning är en demokratisk rättighet, utan kunskap kan man inte vara fullt delaktig i samhällets utveckling. Desto mer oroande är det därför när den ena rapporten efter den andra kommer om att den sociala snedrekryteringen till högskolor ökar markant. Vpk instämmer helt i statsrådets åsikt, som framgår i texten till studiestöd i proposition 1985/86:100 bil. 10, om att den sociala snedrekryteringen till högskolan grundläggs redan i de utbildningar som förbereder för högskolestudier. De andra väsentliga orsakerna till snedrekrytering är säkerligen att möjligheterna till att få arbeta efter avslutad utbildning är mindre än vad de var för t. ex. 20 år sedan samt den stora skuldbörda som en utbildning oftast innebär. Det är framför allt ungdomar från arbetarklassen som tycker att högre utbildning medför alltför tung skuldbörda. Dessutom har studiesociala rapporter visat att även den könsmässiga snedrekryteringen ökar när studiemedlen urholkas. Kvinnorna avstår från högre utbildning och söker sig till kortare utbildningar, vilket medför en sämre utgångspunkt för yrkesarbete än de utbildningar som männen väljer. Vpk tar i andra motioner upp frågor om rätten till arbete samt den grundläggande skolningen. Denna motion koncentrerar sig därför på problematiken med studiefinansiering.

Vpk har sedan lång tid tillbaka hävdat att det enda rimliga studiefinansieringssystemet är studielön. Med ett sådant system garanteras den studerande en god försörjning under trygga förhållanden. Det skulle säkerligen påverka studieresultaten i positiv riktning samt att den sociala snedrekryteringen skulle minska. En annan viktig synpunkt till fördelarna med studielön är att inga yrkesgrupper då skulle kunna kräva högre lön än andra yrkesgrupper med motivering att studieskulder skall betalas. Detta krav har ju för övrigt redan överlevt sig självt. I dag har många yrkesgrupper, företrädesvis inom den offentliga sektorn, dryga studieskulder och samtidigt låg lön. Exempel på låglöneyrken som medför dryga skulder är bl. a. sjuksköterskor, förskollärare och socialsekreterare. Men fortfarande finns det yrkesgrupper som definitivt får högre lön beroende på sin utbildning och därmed har de bättre möjligheter att betala sina studieskulder än de tidigare nämnda yrkesgrupperna.

Sedan den 19 juni 1985 arbetar en kommitté med att utreda behovet av förändringar inom studiemedelssystemet. De eventuella förändringar som kommittén kommer att föreslå kan troligen inte komma de studerande till del förrän tidigast studieåret 1988/89. Vpk kan inte nöja sig med detta. De studerande behöver omedelbart få förbättrade försörjningsvillkor.

Åtgärdsförslag

De studiemedel som i dag finns räcker inte för att leva på en hygglig levnadsnivå. Den levnadsnivå som studerande i dag tvingas ha accepterar ingen annan grupp i samhället. Dessutom ökar ett tillräckligt totalbelopp förutsättningarna för de studerande att helhjärtat ägna sig åt studierna. Det är utförligt dokumenterat i många sammanhang att dålig ekonomi kan medföra studieförseningar och studieavhopp. Det är slöseri för den studerande, för högskolan och för samhället.

Vpk anser att nivån på studiemedel omedelbart bör höjas till 155 % av basbeloppet. Detta innebär ett ökat utflöde om 405,4 milj. kr.

Bidragsdelen

Bidragsdelens andel av totalbeloppet är i dag 6,44 %. Det innebär att de studerande får en mycket stor skuld att betala tillbaka. En skuld som är helt orimlig för många med de möjligheter till arbete och inkomst som i dag finns. Som tidigare har framhållits betyder studiemedlens minskande bidragsandel också att den sociala och könsmässiga snedrekryteringen ökar. Därför är det synnerligen viktigt att återställa bidragsandelen till 25 % av totalbeloppet. På kort sikt innebär det ingen kostnadsökning men återflödet av återbetalade studiemedel kommer att minska på sikt. Men det är vpk:s bestämda mening att det totala samhällsekonomiska utfallet i stället blir gott.

Barntillägget

I dag måste studerande låna pengar för sina barns försörjning under studietiden. Detta är förmodligen unikt och strider uppenbart mot grunderna i det familjepolitiska stödet. Det finns olika sätt att åtgärda detta. Enklast är att barntillägget görs om till ett bidrag. Det innebär på sikt en minskad återinbetalning av studiemedel. Denna förändring kan genomföras i och med budgetåret 1986/87. Vi förordar därför denna lösning.

På sikt bör barn till låginkomsttagare och studerande vara garanterade ett fullgott skydd genom det familjepolitiska stödet, dvs att barntillägget finns utanför själva studiestödssystemet. En grundförutsättning är dock att det inte innebär någon ekonomisk försämring totalt sett för studerande med barn.

Fribelopp

Beträffande reglerna för fribelopp föreslår vpk en förändring så att de nuvarande gränserna endast gäller för studietiden/terminerna. De inkomster

som den studerande har mellan terminerna, dvs. sommar och juluppehåll, anser vi ej skall kopplas samman med de inkomster som den studerande har parallellt med pågående studier. Endast de sistnämnda påverkar studiesituationen. För prövning av fribeloppet skall den studerande bara behöva redogöra för sin inkomst som intjänas under studieperioden. Detta är ett enkelt sätt att snabbt förbättra den ekonomiska situationen för de studerande samt att avsevärt förenkla administrationen på studiemedelsnämnden. Troligen kommer också genomströmningstakten att öka på skolorna och studieresultaten förbättras. Eventuellt kan den studerande också få möjlighet till en välbehövlig semester.

Mot. 1985/86
Sf426

Handikappersättning och vårdbidrag

Vpk noterar med tillfredsställelse förslaget om att handikappersättning ej längre skall räknas som inkomst vid prövning av rätten till studiemedel. Därutöver föreslår vi att också vårdbidrag ej, varken den skattefria eller den skattepliktiga delen, skall räknas som inkomst vid prövning av rätten till studiemedel. Vpk kan ej anse det acceptabelt att det vårdbidrag som föräldrar till handikappade barn får skall påverka föräldrarnas rätt till fullt studiemedel. Avsikten med vårdbidragen är att familjen skall få någon kompensation för det merarbete och de merkostnader som sammanhänger med att ha ett handikappat barn. Vårdbidraget skall ej behöva användas till finansiering av föräldrarnas uppehälle och studier.

Gymnasie-, folkhögskole- och komvux-studier

Till höstterminen 1984 ändrades reglerna för att få studiemedel. Det är inte längre möjligt för ungdomar under 20 år att låna pengar för gymnasie- eller folkhögskolestudier — endast om mycket speciella skäl föreligger. Det var rätt tänkt att ingen skall behöva låna till gymnasiestudier. Den utbildningsnivån bör alla garanteras utan skuldsättning.

Men i praktiken blev det så att ungdomar tvingades hoppa av sina studier, andra har inte kunnat börja studera. Möjligheten att kunna finansiera studier har saknats. Detta drabbar speciellt ungdomar i glesbygd och på mindre orter. De ungdomarna är ofta tvingade att flytta för att kunna gå på gymnasiet. En del gymnasielinjer finns bara på några få orter, flertalet av eleverna vid dessa linjer tvingas därför att studera utanför hemorten. Studiebidslaget räcker inte till för att finansiera eget boende och det måste en del gymnasieelever ha. En del elever kan få pengar hemifrån, men inte alla — framför allt inte de som kommer från arbetarhem.

Många gymnasiestuderande är myndiga och skall som andra myndiga människor ha rätt att själva kunna ta ansvar för sin försörjning. Det finns många ungdomar mellan 18—20 år som vill utbilda sig på folkhögskola. De skall givetvis ha möjlighet att göra detta utan ekonomiska hinder. Det är inte vettigt att behöva vänta tills man fyllt 20 år för att börja eller avsluta en utbildning.

Därför anser vpk att alla studerande över 18 års ålder skall ha rätt till studiemedel. För gymnasie- och komvux-studier bör utbetalning av studie-

medel även fortsättningsvis göras två gånger per termin men däremot räcker det enligt vår mening om studieintyg lämnas bara en gång per termin.

Mot. 1985/86
Sf426

Återbetalningsreglerna

De försämrade studiemedlen, minskade reallöner och fördyrade levnads-kostnader har medfört att skuldbördan har blivit mycket tung för de flesta. Som tidigare har nämnts innebär det att många tvekar inför eller avstår helt från utbildning. Ett sätt att komma tillrätta med denna problematik är att ändra på återbetalningsrutinerna. Det är en åtgärd som dels bör genomföras omedelbart, dels behöver ses över med ett längre tidsperspektiv. Det är här viktigt att inte glömma bort den stora grupp av f. d. studerande som i dag kämpar med orimliga återbetalningsbördor.

Åtgärdsförslag

Vpk föreslår att avgiftsunderlaget bör prövas enbart mot egen aktuell inkomst. Äktamakeprövningen avskaffas. Gränsen för återbetalning föreslås ändrad med en successiv skala till medianlönen för heltidsarbetande inom TCO-kollektivet. De personer som under året har inkomst på denna nivå eller under bör få studieskulden/avgiften avskriven det året. Observera att skulden ej skall skjutas upp till ett annat år utan avskrivas. Inkomsten prövas därefter år från år och om inkomsten höjs återinträder återbetalningsplikten för skulden.

Rutinerna för återbetalningar ändras omedelbart. De periodiseringar av återbetalningar som i dag finns drabbar bl. a. barnfamiljer mycket hårt. Få barnfamiljer disponerar sådana summor på flera tusentals kronor som skall återbetalas tre gånger per år. De månader som återbetalningar skall göras är ekonomiskt kärva för de flesta men framför allt för barnfamiljerna. I juni/juli skall förhoppningsvis någon form av semester erbjudas familjen, i september fordras inköp till dyra vinter- och höstkläder och i december väntar julhelgen. Statsrådet utvecklar i propositionen utförligt de finansiella och administrativa fördelarna med månadsvisa utbetalningar av studiemedlen. Samma argumentation kan användas vad gäller återbetalning, men med den skillnaden att då gynnas den skuldsatte. Återbetalning föreslås därför ändrad till att ske en gång per månad.

Hemställan

Mot bakgrund av det i motionen anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om att studiemedlens totalbelopp höjs till 155 % av basbeloppet,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om att bidragsdelens andel av totalbeloppet bör höjas till 25 % av totalbeloppet,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om att barn tillägget görs om till bidrag,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att alla studerande över 18 år skall ha rätt till studiemedel,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att avgiftsgränsen för återbetalning enbart prövas mot egen aktuell inkomst och att äktamakeprövningen avskaffas,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att vid återbetalning av studiemedel avgiftsunderlaget (gränsen) baseras på medianlönen för heltidsarbetande inom TCO-kollektivet och att inkomster på den nivån eller under ej medför återbetalningsskyldighet samt att successiv upp- och nedtrappning av gränsen sker,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att år som den skuldsatte ej har en inkomst motsvarande medianlönen för TCO-kollektivet avskrivs som återbetalningspliktigt,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att återbetalningsplikten återinträder först när den egna inkomsten når över medianlönen för heltidsarbetande inom TCO-kollektivet,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att återbetalningarna av studiemedel skall ske tolv gånger per år i stället för nuvarande tre gånger per år,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att fribeloppsgränsen endast skall omfatta den faktiska studieperioden och att inkomster från perioder mellan terminer, t. ex. jul- och sommaruppehåll, ej skall påverka fribeloppet,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att studiemedel även fortsättningsvis skall utbetalas två gånger per termin,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att studieintyg skall lämnas en gång per termin,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att vårdbidrag ej skall räknas som inkomst vid prövning av rätten till studiemedel,

14. att riksdagen beslutar med ändring i proposition 1985/86:100 bil. 10, utbildningsdepartementet, *E 4. Studiemedel m. m.*, anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 405 400 000 kr. förhöjt belopp.

Stockholm den 27 januari 1986

Lars Werner (vpk)

Bertil Mäbrink (vpk)

Jörn Svensson (vpk)

Björn Samuelson (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Nils Berndtson (vpk)

Inga Lantz (vpk)

Bo Hammar (vpk)

